

□ Ювіляри

Отакий він – Ананійович

Олександр ГЛАДУНЕНКО

Дивно, але з цією людиною знайомий вже... половину життя! Навіть – трохи більше. Позналилися ми пам'ятного 1981-го, навесні. А взяв його по-справжньому лише через кілька років. До того він мені (як, до речі, і для всіх, хто його бачить вперше) здавався людиною похмурою, відлюдкуватою, навіть малоцивілізованою. Але чим більше з ним спілкувався, тим більше цей «перший поверхневий погляд» змінювався захопленням і – приємним здивуванням.

А третій син – археолог

Отож, знайомтесь: Бондарчук Олександр, або, як його краще знають друзі, знайомі та й пересічні острожани – Ананійович, Народився 10 січня 1953 року в Пермському краї, в родині висланих з України Ананія Захаровича та Валентини Іванівни Бондарчуків. У них народилося дві доньки та три сина. Як кажуть, було у родині троє синів: двоє розумних, а третій – археолог. Та цю думку старший з братів спростував: захопив своєю справою життя і другого, середнього – Володимира, який теж став музейником і археологом. Лише найменший – Петро – не підхопив цієї «інфекції», але любов до «добання» у землі таки зберіг – став екскаваторником.

Нелегким був шлях Ананійовича до визнання. Спершу – невдала спроба у 1970-му поступити на історичний факультет Київського (тоді – Державного, нині – Національного) університету ім. Т. Г. Шевченка. На питання білету, що ж позитивного дало прийняття християнства для Київської Русі, дав рішуче негативну відповідь. Мав два роки, аби подумати над правильним варіантом. В армії. Служив у Підмосков'ї, сапером, гасив пожежі торфовищ біля знаменитого заводу кришталевого посуду в Гусь-Хрустальному. Згадував, як почав власні розвідки, збирав археологічні знахідки, відносив до Кременецького краєзнавчого музею. Тоді ж познайомився з відомим науковцем І. П. Геретюю. Підготував завдяки йому виступ на Всесоюзну археологічну конференцію у Львові того ж 1970-го року. Тоді його, десятикласника, помітили, запросили навіть на Львівське телебачення. А додому листоніша приніс батькам замітку про їхнього хлопчика, і не деінде, а в шанованому усіма любителями старовини «Українському історичному журналі».

Роздуми не минули даремно. Повторний іспит до вузу завершився блискуче: одразу ж «міцна» п'ятірка. За відповідь на той же екзаменаційний білет, що і 1970-го року! Тож мав повне право на запитання: «А Володимир Григорович Бондарчук (знаменитий тогочасний академік – авт.) не ваш дядько?» давати категоричну відповідь: «Ні, в університет я сам поступив».

Виправляв помилки колег та науковців

Позналилися, співпрацювали роки. Пи-

ки. Велись вони після розвідок. Спершу дослідив величезне городище поблизу Теремного. Потім – обстежив усе вздовж берегів Горині, починаючи від Полян Славутського до Колісників Гоцанського району. А це – понад 30 км. Були робочі подорожі й до інших місцевостей. Багатьом до цих пір пам'ятні розкопки в селі Стадники над Горинь-рікою. Отож, дослідження ставали все систематичнішими. Тоді ж з'явилися вперше статті про давнину нашого краю в поважному всесоюзному щорічнику «Археологические открытия», написані ним. І все більше і більше людей, не лише науковців музею, втягувались в цю орбіту. Особливо пам'ятні для ост-

не раз втрачав даремно час на пошук тієї чи іншої речі, потрібної книги. Але Ананійович порадив: «А ти покинь пошуки, і починай розшукувати іншу річ. І тоді неодмінно знайдеш те, що шукав раніше...». Також взяв і головне методичне правило археології – кидати ґрунт від розкопу на віддаль не менше 4-х метрів. Не раз це допомагало при різного роду земляних роботах. І не тільки це. Те, що здавалось недосяжним, виявлялось цілком до снаги. Бо за приклад була працелюбність Олександра Ананійовича. А вона дійсно вражає. Напевне, немає жодного з понад 20 напрямів музейної роботи, які б він не опанував. Експерсії, лекції, виставки,

робота в архівах, камеральна обробка зібраного матеріалу, створення нових експозицій, допомога громадським музеям, комплектування фондів, публікації, листування, участь в наукових конференціях... До всього Олександр Бондарчук причетний. Навіть в кіно знімався. Пам'ятаєте «Гетьманські клейноди»? Там йому для ролі одного з персонажів навіть гриму не довелося робити!

І майже як Шерлок Холмс

Також мене вражає його здатність «розбиратися» в людях. Неодноразово приходили на роботу в Державний історико-культурний заповідник Острога молоді люди, аби працювати тут. І не раз прохали Ананійовича, аби він їм допоміг з проведенням екскурсії, описом експонатів. Він відповідав: «А навіщо це вам? Ви ж тут довго не затримаєтесь...». Ті відповідали: «Та що ви! Ми так любимо історію, давнину Острога! Ми нізащо музей не полишимо!». Минало зовсім мало часу і ці люди назавжди зникли з музейного обрію. А от ті, кому він дійсно допомагав, ще й нині (за крихітним винятком) працюють там й досі. А студентів, які були в нього на практиці, особливо тих, хто не лінувався, пам'ятає й до цих пір! Навіть називає по-батькові! (А для найменш ледачих, тих, хто зробив найціннішу знахідку сезону, встановив свою «іменну» премію).

Також не можу не згадати ще один епізод. Колись мандрував Житомирщиною і зібрав в одному урочищі гарну колекцію давнини. Привіз додому, показав Бондарчуку. А він й каже: «Це зібрано на південному пологому схилі берегу річечки, яка протікає із заходу на схід, неподалік високих верб». Враже-

рожан розкопки центру міста у 1988-му та Круглої (Нової) башти на Замковій горі, які тривали понад 10 років! Цікаво те, що чомусь більше «підпадали» під його вплив тезки. Так, на місці будівництва Палацу культури (а тепер – корпусів Острозької академії) працювали (крім, звісно, Ананійовича): Олександр Миколайович, Олександр Леонтійович, Олександр Іванович, ну і Олександр Васильович. Підійшла до нас і вчителька з Могилян, запропонувала і свою допомогу. Ми погодилися, але спитали, як же до неї звертатись. Відповідь була: «Шура». А тепер уявіть нашу реакцію на її слова!

Проводив Олександр Бондарчук разом з Олександром Романчуком і рятівні розкопки на місці майбутнього водосховища Хмельницької АЕС. Саме він першим довів, що в Острозі проживали представники трипільської культури (саме він!), саме він першим довів, що тут були і прадавні слов'яни, саме він першим виявив тут місця поселень та житлові печі ще часів витоків Київської Русі.

Крім того, активно приймав участь і у багатьох громадських рухах, заходах.

ТКЕ
ВАІ
ШК
ЦІЛ
ЙМ
ЛА
ЗА
ХР
ВІД
ЛІТ
ЩІ

НА
ДУ
КР
НС
ХР
ВЕ
ХС
ДУ

І
Ч
І

С

в університет я сам поступив».

Виправляв помилки колег та науковців

Промайнули студентські роки. Ливши приємні спомини на все життя. І – згадки про своїх університетських друзів. З якими довелося приймати участь в розкопках в Чернівецькій, Тернопільській областях, інших місцевостях України; вести цікаві дискусії з сусідами по кімнаті, особливо з Володимиром Литвином, вдосконалювати власний стиль роботи. Тоді ж з'явилися перші публікації спільно з своїм вчителем Геретою. На п'ятому курсі переміг у Республіканському конкурсі наукових досліджень з темою своєї дипломної роботи «Розчленовані поховання черняхівської культури».

Доля «закинула» його, випускника з червоним дипломом, за розподіленням до нашого Острога. Хоча, можливо, і не зовсім так, бо він сам мав бажання сюди потрапити. Знаючи про славне минуле «Волинських Афін». І щиро сподіваючись, що з систематикою тут все «гаразд». Виявилось, що ні! Його попередники, «доморощені» гонорові історики, яким все одно – «мільйон років сюди, мільйон років туди, яка різниця!» – у визначенні археологічних культур «наломали стільки хмизу», що впору було за голову братись. Але дякуючи наполегливості та терпінню (що притаманні справжнім сучасним розкопувачам скарбів землі) все те вдалось систематизувати і виправити помилки «колег». Отож, починаючи з 1978 року музейна збірка археології набула таки наукового спрямування.

У розкопках

допомагали тезки

А далі почався новий, ще прекрасніший період життя – самостійні розкоп-

ки та прадавні слов'яни, саме він першим виявив тут місця поселень та житлові печі ще часів витоків Київської Русі.

Крім того, активно приймав участь і у багатьох громадських рухах, заходах. Так, завдяки саме йому не вдалося наприкінці 1980-х обкомівським чиншам добитися дозволу на будівництво полігону для захоронення отруйних речовин на Острожчині. Саме йому! Хоча багато хто згодом прагнув «примазатись» до цієї події. Протестував Ананійович і проти добудови другого блоку ХАЕС. Також встановив прізвища воєначальників армії УНР, які поховані на Замковій грі; обстежував місця загибелі червоноармійців, мирних людей, які загинули від рук фашистів; до цих пір зберігає прапор студентів, які голодували «на граніті».

За плечима у нього – участь в побудові експозицій Музею книги та друкарства, меморіального музею генерала армії О. І. Антонова, нових експозиційних площ в краєзнавчому, допомога у створенні музею історії села Могиляни... Саме він поклав початок пошуковій, дослідницькій, фондовій роботі закладу, який нині ми знаємо як Нетішинський міський краєзнавчий музей. Бондарчук неодноразово виїздив до сіл 30-км зони і зібрав чимало рідкісних речей. Тому можна сказати з впевненістю, що чимала частка експозиції там представлена саме його знахідками... І саме він заклав оті «наріжні камені» в основу ще одного своєрідного й цікавого музею нашої держави.

В кіно знявся без гриму

А ще хотів би відзначити, що саме завдяки йому сам пізнав перші ази археології, музейної справи, специфіки досліджень... Зізнаюсь, з того часу моє життя стало більш «барвистим». Багато його порад актуальні й сьогодні. Так,

ну колекцію давнини. Привіз додому, показав Бондарчуку. А він й каже: «Це зібрано на південному пологому схилі берегу річечки, яка протікає із заходу на схід, неподалік високих верб». Вражений, питаю: «Ананійович, а ви що, там вже були?!» «Ніколи! Навіть не знаю, де це місце знаходиться!» – і розсміявся. «Не дивуйся, – продовжив, – це тому, що представники черняхівської культури, а саме до цього часу відносяться твої знахідки, обирали саме такі місця. От і весь секрет. Ще десь надибаєш подібне місце – обов'язково оглянь. Може, фібулу знайдеш».

І що ви гадаєте? Був у досить схожому місці і серед молоденьких рядків посівів цукрових буряків знайшов фібулу – тобто металевий гачечок, який ще три тисячі років тому використовували наші предки замість гудзиків. От що значить – професіонал своєї справи!

А ще він – гарний знавець стародавньої й новочасної літератури, кіномистецтва, фалеристики, нумізматики, прекрасний фотограф. Про археологію вже мовчу! І – гуморист. Щоправда, гумор його декому може здатися «чорним», похмурим. Але то – лише на перший погляд. Можливо, ще колись розповім і гуморески, які почув від нього. Також у нього, на відміну від деяких «бракоробів», у яких лише дочки, аж чотири прекрасних сини: добрі, чуйні, розумні, талановиті. Про них теж можна сказати багато хорошого. Дехто з них пішов стежиною батька, став істориком. Але для першого знайомства, гадаю, поки що і сказаного досить. Лише прошу й вас привітати Олександра Ананійовича Бондарчука з його першим 60-річчям. І хоча за його плечима й так зроблено багато, хочу нагадати – саме з цього віку життя тільки починається!